



teozofija v sloveniji



Johannes Jacobus Van der Leeuw

RAZODEVANJE ALI URESNIČEVANJE: SPOR V TEOZOFIJI

Prispevki k raziskovanju zgodovine Teozofskega gibanja - prevedel Anton Rozman

Bil je čas, ko se je zdelo, da glede prihodnosti Teozofskega društva ne more biti nobenega dvoma več. Rečeno nam je bilo, da so društvo ustanovili Mojstri Modrosti in da naj bi bilo temeljni kamen bodočih religij. Zaradi tega se je zdela članom možnost njegovega neuspeha komajda verjetna; imperiji se lahko zrušijo, cerkve lahko prenehajo obstajati, toda Teozofsko društvo bo obstajalo cele dobe.

A zadnje čase so se v umih mnogih porodili resni dvomi o tej prihodnosti. Svet se na splošno ne zanima več tako za teozofijo ali teozofsko gibanje kot pred štiridesetimi leti. Tedaj se je društvu nasprotovalo kot nevarnemu pionirskemu gibanju, sedaj pa se nanj gleda z ravnodušnostjo in kot na ostanek preteklosti, ne pa kot na obet za prihodnost. V skoraj vsaki sekciji obstaja resen upad prodaje knjig, kar kaže na to, da čtivo, ki je nekoč zanimalo javnost, sedaj ni več zaželeno.

Celo še bolj resen od ravnodušnosti sodobnega sveta v zvezi z gibanjem pa je spor v njem. Ne govorim o sporu med osebnostmi; ta ni pomemben. Govorim o sporu med različnimi stališči, pogledi na življenje. Le-tega bi jaz opredelil kot spor med razodevanjem in uresničevanjem. Ta spor je prisoten v teozofskem gibanju od samega začetka in je postal akuten od leta 1925 naprej. Takrat je po eni strani razodevanje postalo groteskno in zato vprašljivo, po drugi pa je Krišnamurti poudaril, da je način življenja uresničevanje.

Sistem razodevanja je mogoč le takrat, ko obstaja nek orakelj ali kanal razodevanja, avtoriteta, o kateri se ne dvomi. Pluralnost orakov je smrt za razodevanje. Ko je bilo leta 1925 objavljeno, da bo imel Učitelj Sveta dvanajst apostolov kot nekoč v Palestini in ko je Krišnamurti zanikal, da bi sploh imel kakršnekoli apostole ali učence, je postalo neizogibno, da so se začeli člani spraševati, ali je mogoče temu razodetju, tako kot vsem preteklim, zaupati ali ne.

Včasih so obredna gibanja pridobivala svoje privržence predvsem zaradi tega, ker so bila najavljena kot priprava na delo prihajajočega učitelja. Vzpostavljena naj bi bila v njegovem imenu in tisti, ki so pri tem sodelovali, so čutili, da opravljajo učiteljevo delo. Ko je ta začel s svojim učenjem in zanikal vrednost obredov in jih razglasil za oviro na poti do osvoboditve, so se spet pojavili mnogi, ki so se začeli spraševati, kako je mogoče pojasniti to protislovje. Predstavljene so bile mnoge in odkritosrčne

razlage, vendar pa je ostalo dejstvo, da je bila vera v razodetje za vedno omajana. Posledica tega je bila, da je delo in samo-žrtvovanje članov, če je to temeljilo na veri v razodetje, precej upadlo. V srcih mnogih sta mesto nedvoumnega prepričanja zamenjala dvom in obup. Neizogibna posledica je proces razgradnje, v katerem so mnogi od najbolj resnih študentov zapustili gibanje, v katerega niso imeli več zaupanja.

V tem predavanju imam namen poiskati vzroke za to razgradnjo in poiskati, če je le mogoče, zdravilo. Zato bom kar odprto kritiziral. Kriticism je bil v Teozofskem društvu vedno izjemno nepriljubljen. Teoretično je naš prostor svoboden, vendar pa v praksi tisti, ki razmišlja drugače kot ostali, četudi popolnoma svoboden, da tako misli, ne bo našel prostora, kjer bi lahko izrazil svoje misli. Vedno je obstajal strah pred kakršnokoli idejo, ki bi lahko motila skladje med člani. Kriticism je bil, ne glede na to, kako prijazno je bil izrazen, takoj opredeljen kot "krut in nepravičen napad", kot "ne-bratski" in na koncu še kot tak, ki je pod vplivom Črnih Sil. To je srednjeveška drža nekega uma, če zazna vonj po žveplu satanovega delovanja vsakokrat, ko nekdo izrazi mnenje, ki je drugačno od njegovega lastnega.

Govorim iz ljubezni do resnice, ne pa zato, da bi napadal teozofijo. Stvar, za katero bi vas rad prosil, je vsaj to, da mi pripišete iskreno željo po tem, da bi pomagal našim članom v trenutnem stanju zmede, ne pa da me osumite zloveščih namenov. Počutim se kot zdravnik ob bolnikovi postelji; ta ga mora pregledati, da bi poiskal bolne organe, in mu lahko pomaga le tako, da poišče vse vzroke za bolezen. Ko zdravnik pravi, da je bolnikovo srce bolno, ne rečemo, da je ne-bratski ali da zelo kruto napada pacienta; ne rečemo mu, da bi moral iskati v pacientu le dobro in ne zlo in da bi moral raje opozoriti na dobro stanje pljuč, namesto na bolno stanje srca. Govoriti moram o simptomih bolezni v teozofskem gibanju in le s pomočjo temeljite kritike lahko upamo, da jih bomo uspeli analizirati.

Zaenkrat ne bom obravnaval tega pojmovanja, vendar se bom vrnil k njemu kasneje. Tretjič, teozofija naj bi pomenila sistem nauk, predstavljenih v literaturi ali predavanjih od začetka obstoja Teozofskega društva. To je tisto, kar svet na splošno pozna kot teozofijo. In na koncu, v pomembnih centrih teozofskega dela obstaja praksa vrednotenja na podlagi dejansko opravljenega dela in ciljev, ki si jih ljudje zastavljajo, in po kateri lahko vidimo, kaj velja za vredno. Zaenkrat govorim le o teh dveh zadnjih oblikah teozofije, to je, o tem, kar je predstavljeno svetu v knjigah ali s predavanji in o tem, kar je mogoče videti v centrih teozofskega dela.

Ta teozofija se je rodila v viktorijanski dobi. Konec devetnajstega stoletja je bilo obdobje ločitve od življenja. Človek je izgubil občutek za življenjske odnose in ustvaril objektivne absolutnosti iz stvari, ki imajo pomen le kot živi odnosi. Na okoliški svet je gledal kot na objektivno veselje, ki mu stoji nasproti, neodvisno od njegove zavesti. Dejansko je to, kar imenujemo svet okoli nas, način, na katerega tolmačimo realnost, ki vpliva na našo zavest. To tolmačenje v mejah naše zavesti je nas svet-podoba, ki je realen le v odnosu do zavesti, katere del je. Tako dolgo, dokler se ta odnos priznava, je vse v redu; življenje ali realnost vpliva na človeka in se preko njega poznanji kot svet-podoba v njegovi zavesti. Človek je gorišče, skozi katerega se odvija ta proces, tako da obstaja nenehen tok življenja realnosti, ki vpliva nanj in ki preko njega postaja svet-podoba.

Ko pa človek pozabi, da je zgolj gorišče realnosti in čuti samega sebe kot ločeno bitje, dušo ali duha, se vse spremeni. Namesto da bi prepoznaval, da je to, kar on imenuje svet, njegovo tolmačenje realnosti, ki vpliva nanj, v mejah njegove zavesti, on objektivizira to svet-podobo in jo spremeni v njemu nas-

protno absolutnost: svet materije. Na podoben način se loči od tistega življenja, ki v njem ustvarja svet-podobo, tudi to objektivizira in jo imenuje Bog ali Duh. Tako se znajde osamljen med dvema svetovoma: zunanjim svetom grobe materije in notranjim svetom subtilnega duha. Ta dvojnost zato vlada njegovemu življenju in v praksi mora izbrati med tema dvema prvinama. To je izbira med materializmom in idealizmom.

V devetnajstem stoletju je bila ta antiteza zelo realna in teozofija se je, utemeljena na tej dvojnosti, istovetila z idealističnim pogledom na svet, v nasprotju z materialističnim. Borila se je zoper materializem svojega časa in je bila v svoji filozofiji odkrito idealistična ali duhovna. Še vedno je; v teozofskem nauku se na duhovni svet gleda kot na realni svet, v katerem ima človek, višji Jaz, svoj resničen dom. Iz tega sveta se spušča v te nižje svetove materije, v katerih prek svojih "nižjih teles" zbira izkušnje. Ko postane preko teh izkušenj njegov Jaz popoln, se vrne v ta svet onostranstva, iz katerega je prišel. Tako je teozofija filozofija o Onostranstvu; njena končna realnost ni fizični svet, ampak svet, ki ga od tega ločujejo številne stopnje; njena izpolnitev ni v sedanjosti, ampak v prihodnosti, ko bo dosežena popolnost. Tako je, v prostoru in času, filozofija o Onostranstvu.

Od devetnajstega stoletja naprej se je svet precej spremenil. Največja sprememba je bila v tem, da je ponovno odkril življenje in s tem ponovno vzpostavil življenjske odnose, ki jih je izgubil v obdobju dvojnosti. Zato sodobni človek ne prepozna več dvojnosti duha in materije ali, v jeziku znanosti, sile in mase, ampak vidi ti dve kot spremenljivi količini, ki se pojavljata kot ena ali druga, v skladu s položajem opazovalca. Rodil se je nov pogled na življenje, ki ni ne idealističen in ne materialističen, še manj pa kompromis med obema. Lahko bi ga opredelili kot novi realizem, v luči katerega se zdi idealizem enako izčrpan kot materializem. Njegova realnost ni svet ali svetovi onstran, ampak je pomen tega, tako kot kateregakoli drugega sveta v tem, da je človek enako blizu realnosti v fizičnem svetu kot v kateremkoli drugem svetu, v katerem živi. Podobno se tudi na izpolnitev življenja ne gleda kot na oddaljeno apoteozo končne popolnosti, ampak kot na uresničitev življenja, tukaj in sedaj.

Človek sam predstavlja odprta vrata do realnosti, on je gorišče, skozi katerega postaja realnost svet-podoba in v svoji lastni trenutni izkušnji lahko najde odprta vrata do celotnega življenja. To ni nikakršno mistično stanje, nikakršno "potapljanje v absolutno," če je taka stvar sploh mogoča; to je proces, ki se odvija v aktualni trenutni splošni izkušnji, v aktualnem sedanjem trenutku, na aktualnem kraju, na katerem se nahaja človek. Izkušnja, ki jo imate v tem aktualnem trenutku, na tem kraju, predstavlja odprta vrata do realnosti - nič drugega. Pot do življenja je potrebno poiskati tukaj in sedaj.

Moški in ženske nove dobe torej nimajo časa za dualistično filozofijo, ki pridiga o izčrpanem idealizmu, ne zanima jih filozofija o Onostranstvu. In takšna je v njihovih očeh teozofija. Rodila se je v dobi dvojnosti, se povezala z eno od svojih dveh prvin, z duhovno, z realnostjo v svetu onstran in svojo popolnostjo v prihodnosti ter je zato prej ostanek preteklosti kot pa obet za prihodnost.

Če njena filozofija ne bo postala filozofija o tukaj in sedaj, prepoznala, da se je mogoče realnosti ali življenju približati le preko aktualne trenutne izkušnje in nikjer drugje, potem nima prihodnosti in bo prenehala imeti še kakšen drug interes kot zgodovinski.

Druga značilnost devetnajstega stoletja je bil njegov strah pred življenjem. Če se človek loči od življenja, ga je strah življenja in išče zatočišče ali pribežališče. Išče končno gotovost, sistem, ki bo rešil vse probleme življenja, tako da ga Življenje, katerega se boji, ne bo zalotilo nepripravljenega ali vznemirilo

njegov udoben obstoj. Sistem filozofije torej, ki trdi, da je rešil vse probleme življenja in da je sposoben pojasniti vse, kar se dogaja, je zato elo privlačen za takšnega človeka.

Teozofija je bila takšna filozofija; trdila je, da ima odgovor na vse probleme življenja, da je rešila njihove skrivnosti. Celo njihovi nasprotniki morajo priznati, da so teozofi edinstveni v razlaganju vsega, kar se dogaja, kakorkoli protislovnega. Z resnično virtuoznostjo izvajajo mentalno akrobatiko, s pomočjo katere lahko trdijo ali verjamejo v eno stvar, pa vendar najdejo razlago, ko ji življenjska dejstva nasprotujejo.

Pri tem želja po resnici ni tako velika kot želja, da bi se življenje prilagodilo vnaprej zasnovanemu sistemu. Človek se čuti varnega le, če se nič, kar se zgodi v vsakodnevnem življenju, ne izogne sistemu racionalne razlage, ki jo je izgradil. Ko se mu nekaj zgodi, želi pojasniti, zakaj se je to zgodilo in za kakšno končno "dobro". Tako to umesti v svoj sistem mišljenja; racionalizira dogodek. Ko je Krišnamurti začel s svojim učenjem, težava večine teozofov ni bila toliko v tem, da ne bi mogli razumeti učenja, ampak v tem, da ga niso mogli umestiti v svoj sistem mišljenja. Vprašanje ni bilo: kaj hoče povedati? Ampak: kako je to mogoče to spraviti s tem, kar nam je bilo povedano poprej? Življenja pa nikoli ni mogoče spraviti z vnaprej zasnovanimi mislimi, niti ga ni mogoče racionalizirati. Življenje ni neka inteligenca, zato ni niti racionalno niti logično; nima nobenega vzroka in nobenega namena. Poskus, da bi racionalizirali trpljenje, s katerim se srečujemo v življenju, zato da bi pokazali, da smo si ga zaslužili in da bo na koncu gotovo "zaradi nečesa dobro", je zato obsojen na neuspeh; mi ne moremo na takšen način pokoriti življenja.

Zanimivo je videti, kako se človek boji misli, da je življenje onstran razlage. On si želi tolažbe, zdravila, ki bo ublažilo njegovo trpljenje ali pomirjujočega spalnega odmerka, ki mu bo ponudil utvaro o blaženosti. Teozof ima takšno tolažbo in takšno uspavalo. Doleteti ga ne more nobeno trpljenje, tako da bo pomiril svoje pregrešno človeštvo s procesom racionalizacije, s katerim je samemu sebi dokazal, da ga trpljenje mora doleteti in da bo to za njega dobro. Vendar pa ti poskusi človeka zaslepijo za resničen pomen stvari, ki se mu dogodijo; odvrtačajo njegovo pozornost od samega dogodka, ki se odvija tukaj in sedaj, in ga ovijejo v nek namišljen vzrok ali rezultat. Na ta način mu uide pomen dogodka, ki se nahaja v aktualnem izkušanju, tako da zaradi svojega trpljenja ni nič bolj bogat, nič bolj moder.

Na podoben način teozofija trdi, da ima razlago za velike življenjske probleme: zakaj in kako je bil ustvarjen svet, kaj se zgodi po smrti, zakaj človek živi in kaj bo postal. Tudi tu proces racionalizacije odvrne pozornost stran od skrivnosti življenja, ki jo je mogoče izkušati zgolj v sedanosti. Življenje ni problem, ki ga je potrebno rešiti, ampak skrivnost, ki jo je potrebno izkušati. Dovršena lahkotnost, s katero je teozofija pojasnila vse probleme in vse dogodke, je resnične umetnike in mislece vedno prisilila v opreznost. Ti še predobro vedo, da življenja ni mogoče zapreti v noben sistem in da namen mišljenja ni razlaga življenja, ampak razumevanje življenja preko izkušanja.

Sistem mišljenja vedno prinaša stanje mentalne gotovosti in mirovanja, v katerem ostaja le strah, da bi ga zmotil dvom. To je razlog, zakaj v Teozofskem društvu ni bilo mesta za mislece; mislec ima vedno moteč vpliv.

Teozofija je trditvijo, da ponuja sistem mišljenja, ki bo razložil življenje in njegove probleme, ne le pregnala mislece in umetnike, ampak pritegnila povprečne ume, ki iščejo intelektualno udobje, ne pa resnico. To pojasnjuje, zakaj je teozofskemu gibanju v petdesetih letih njegovega obstoja tako zelo primanjkovalo ustvarjalnega ali izvirnega mišljenja; to je bilo samodejno izključeno.

Velika sprememba, ki se je dogodila v svetu, je povsem obšla teozofsko društvo. Sodoben človek je ponovno odkril življenje in posledično izgubil vero in zanimanje za katerikoli sistem mišljenja, ki trdi, da razlaga življenje ali rešuje njegove skrivnosti. On še predobro ve, da je življenje mogoče razumeti le z uresničitvijo tega, kar prihaja z izkušnjo, ne pa s kakršnimikoli sklepanji ali nauki. Naša sodobna doba se je dvignila onstran ozkega zavestnega življenja, ki je bilo prej vse, kar je človek prepoznal v svojih špekulacijah. Sedaj se zaveda nezavednega, brez katerega ostaja za življenje vedno nerazumljivo.

On ve, da življenje, ki ni zavest, ni ne racionalno ne logično in ne pravično. Zato nima smisla iskati etične razlage za njegova dogajanja ali moralne rezultate za trpljenja, ki nam jih nalaga. Ti ne morejo niti pojasniti niti opravičiti dogodkov, ki se odvijajo. Pomenu dogodka se lahko približamo le preko njegovega dejanskega izkušanja, in vsa iskanja zatočišča, pribežališča ali tolažbe človeka od njega le oddaljujejo. Sodoben človek se zato ne zanima za sistem mišljenja, pa najsi je ta še tako izviren in razdelan, ki bi ublažil njegove strahove in mu s svojimi poskusi razložiti življenje ponudil lažno zatočišče. On ne želi biti varovan; ne išče toplega in dolgotrajnega udobja ob kaminu, ampak se raje poda, gol in samcat, v nevihto življenja, kot pa varno počiva v zatočišču, ki ga izključuje. Raje umre v tej nevihti, kot da bi živel v lažni varnosti. On ne išče sreče, ampak samo življenje, realnost. Zato filozofija, ki mu ponuja domnevno varnost z razlagami in sklepanji, pri njem ne najde odziva, zanj ni več tehtna. Tisti, ki v teh sodobnih časih trdi, da je rešil probleme življenja, se uspe zgolj osramotiti.

Če naj bi imelo Teozofsko društvo kakršnokoli prihodnost, potem se mora povsem odpovedati svoji trditvi, da je rešilo skrivnosti življenja in da hrani resnico; namesto tega mora združiti tiste, ki iščejo resnico in realnost, ne glede na trpljenje in neugodje, ki ga to lahko prinese. Iskalec resnice pozdravlja nemir in dvom, stvari, ki so se ju in se ju še vedno teozofi najbolj bojijo.

Teozofsko društvo še v nekem oziru diha zrak preteklega stoletja. To je želja, da bi v enem bratstvu združilo vse, ki podobno mislijo ali čutijo. Tako si je Teozofsko društvo zadalo, da bo oblikovalo jedro bratstva. Takšno jedro pa vedno prepreči svoje lastne cilje. Ne more uiti pred tem, da ne bi postalo bratstvo, ki izključuje manj zaželene brate. V trenutku, ko združimo v takšnem jedru določeno število ljudi, smo ustvarili sekto, ločeno skupino, ki se je obdala s steno pred ostalim svetom in s tem pred življenjem.

Resnica tega se razkrije vsakokrat, ko govorimo, kar počnemo dokaj pogosto, o "zunanjem svetu." Že same besede preprosto pomenijo to, da se mi nahajamo znotraj nečesa. Znotraj česa? Znotraj nečesa, ki ohranja ta "zunanji svet" zunaj sebe! Znotraj pregrade, ki smo jo postavili okoli nas in s pomočjo katere smo zaprli ven tiste, ki mislijo drugače. Ta pregrada iz razdelanih prepričanj in naukov je tako učinkovito zaprla ven strašljiv "zunanji svet", da iz tega sveta ni uspel v njeno notranjo varnost prodreti noben svež zrak, tako da Društvo že petdeset let ne diha nič drugega kot le ozračje svojih lastnih misli in prepričanj. Na svojih srečanjih so vedno obstajali teozofi, ki so drugim teozofom govorili o teozofskih naukih, ki so jih vsi že poznali. Edina stvar, ki so jo vsi skupaj složno onemogočali, je bil vnos tujih idej, ki bi lahko izvale ali postavile v dvom vzpostavljene nauke. Ta izključitev zunanjega sveta je bila najbolj izrazita v življenju lož. Prav v dobro zavarovani in zatohli intimnosti življenja lož se je lahko redila teozofska ortodoksnost; le v majhnem krogu povprečnih umov, ki vsi mislijo enako in verjamejo v isto, se je lahko porodila topla bratskost, ki združuje vse v čudoviti gotovosti posedovanja ezoterične resnice, medtem ko je zunanji svet živel naprej v temi.

Na svoji zadnji predavateljski turneji sem obiskal ložo, katere predsednik mi je povedal, da je njegova loža "kot srečna družina." To je vzbudilo moje slutnje, ker vem, čemu so podobne takšne srečne družine. Nato je govoril naprej, da so pred nekaj leti sicer imeli člana, ki je vedno nekaj spraševal in vsemu nasprotoval ter povzročal nemir na sicer skladnih sestankih. Toda sedaj je ta član zapustil njihovo ložo, tako da je spet vse harmonično. Seveda je mislil na to, da se je ponovno vzpostavila blažena zaspanost njihovega intelektualnega dremeža, ki jo je za nekaj časa zmotil član, ki je bil slučajno živ.

Teoretično je torej povsem res, da je naš prostor svoboden, da nimamo dogem in da vsak lahko kritizira. Toda če to res počne, bo deležen tihega izobčenja, ki ga bo dejansko izločilo iz jedra bratstva. Dali mu bodo vedeti, da je njegovo ravnanje sramotno in ne-bratsko, da ga muči nižji um, da napada teozofijo in se odpira vplivu Temnih Sil. In ta drža ni značilna samo za skupine z nevednimi člani; našel sem jo tudi pri najvišjih avtoritetah. Zato govorjenje o svobodnem prostoru in popolni svobodi mišljenja na mene ne naredi vtisa; vem, da takšne svobode ni, ampak prej nezavedna ortodoksnost, kateri je skorajda povsem uspelo izkoreniniti zmožnost kritike med teozofi.

Če Društvo, v svojem ponosu, že ni bilo tako prepričano v to, da je hodilo po svetlobi in bilo poklicano, da prinese to svetlobo v svet teme, pa bi lahko opazilo vsaj to, da so pregrade, ki jih je izgradilo med sabo in zunanjim svetom, preprečile vstop svetlobi življenja, tako da je živelo v temi, medtem ko se je v zunanjem svetu prebudila nova in velika svetloba. Ta svet je ponovno odkril življenje, o katerem so teozofi le govorili, in zaradi tega ne bo več trpel pregrad. Zato se resnično sodobni moški in ženske ne včlanijo več v nobeno Društvo, dokler čutijo, da je njegovo bratstvo sekta in njegova svoboda mišljenja ortodoksnost. Zunanji opazovalec čuti, da bi se z vstopom v Teozofsko društvo ali katerokoli drugo duhovno gibanje vpisal v verovanje, ki ga izključuje iz preostalega sveta, in vstopil v bratstvo, ki ga bo naredilo drugačnega od vseh, ki mu ne pripadajo.

Če naj bi Teozofsko društvo preživelo, potem mora pritegniti tiste, ki si jih je vedno prizadevalo, a na splošno neuspešno, potem mora povsem spremeniti svoje načine delovanja. Predvsem bi bilo potrebno odpraviti tradicionalno ložo s svojimi tradicionalnimi sestanki. Ni bolj strašljivega bremena kot tistega lože, ki se mora sestati vsak torek zvečer in nato razmišljati o tem, kaj naj počne. Rezultat mora biti breme ali umetno ponazarjanje življenja.

Nadalje, če naj bi Teozofsko društvo nadaljevalo s svojim delom, potem mora oditi stara oblika članstva, ki vključuje tiho sprejemanje verovanja, in jo nadomestiti ohlapna organizacija, pri kateri članstvo ne prisili človeka, da postane del sekte, nič bolj kot recimo v nekem nacionalnem geografskem društvu. Sodoben človek ne bo več trpel pregrad, ki zaprejo ven življenje v domneven "zunanji svet;" on išče svoboden in neoviran stik z življenjem.

II

Doslej smo obravnavali vzroke za upad teozofskega gibanja v njegovem odnosu do sveta na splošno. Sedaj moramo obravnavati bolj resne vzroke za razgradnjo znotraj gibanja.

Od samega začetka je Društvo trpelo zaradi notranjega spora, ki sem ga označil kot spor med uresničevanjem in razodevanjem. V svojem zgodovinskem smislu teozofija pomeni uresničitev, izkušanje Božanstva v človekovi notranjosti. V tem smislu je bila uporabljena v Neo-platonski filozofiji in s strani srednjeveških filozofov. Takšno pojmovanje Teozofije je bilo prisotno v teozofskem učenju na začetku. Človek naj bi našel višji jaz znotraj sebe in tako prišel do zavestne združenosti z Življenjem in vsemi

stvarmi. Obenem pa je teozofija označena "kot arhaičen sistem ezoteričnih resnic, ki ga ohranja bratstvo adeptov." To pa ni resnica, ki naj bi jo izkušal človek v sebi, ampak izbor naukov, ki jih poseduje in varuje skupina Adeptov, ki odločajo o tem, ali jo bodo razodeli drugim. Na ta način pot do znanja postane pot učenitstva; le če človek postane učenec enega od Mojstrov lahko upa, da bo spoznal ezoterično resnico. Cilj postane iniciacija v Bratstvo, vstop v Hierarhijo, ki varuje ezoterično modrost. Ta način pridobivanja znanja je način razodevanja; božansko Modrost učenec prejme od svojega Mojstra in jo preda naprej manj razsvetljenim od njega samega. Na ta način se vzpostavi hierarhičen sistem razodevanja, v katerem se avtoriteta nadrejenih ne postavlja pod vprašaj in v katerem je že najmanjši namig ukaz, ki se ga ne sme kritizirati, ampak ubogati. Prevladujoči duh je tisti duhovne vojske, v kateri sta poslušnost in učinkovitost večji vrline kot posameznikovo ustvarjalno delovanje in genialnost. Pot uresničevanja je pot posameznika; njen največji proizvod je ustvarjalna genialnost. Pot razodevanja je pot skupine; njen največji proizvod je popoln kanal, ki poslušno prenaša povelja in moč od zgoraj.

Mi moramo ostro razlikovati razodetje od avtoritete. Avtoriteta je dejstvo v naravi; če ima človek večjo modrost ali moč, bo za druge samodejno avtoriteta. Da lahko ta avtoriteta vodi do zlorabe moči ali tiranije in prepreči svobodo drugim še ne razveljavlja dejstva, da nadrejenost v kakršnemkoli že smislu pomeni avtoriteto.

Ko pa govorim o razodetju, mislim na vse informacije, za katere trdijo, da so izšle iz nekega nevidnega vira, iz neke nedostopne avtoritete. Primitivni človek je gledal na nekatere redke tako kot da so povezani z bogovi, katerih se je bal, in da razkrivajo njihovo voljo in moč. Tako je bil svečenik kanal, preko katerega se je na množico lahko prenašala volja, znanje in milost božanstva. Človek je uravnaval svoje življenje na podlagi razodetij, ki so prihajala do njega preko določenega orakla. Svečeništvo si je tako pridobilo moč nad dušami ljudi in je bilo zmožno okrepiti lastno voljo tako, da jo je obleklo v oblačilo razodetja od zgoraj. Zato je razodetje, v smislu, na kakršnega ga uporabljam tukaj, sporočilo od nevidne avtoritete, ki prihaja skozi določen kanal.

V običajnem govoru včasih pravimo, da so nekatere stvari "za nas razodetje," vendar pa to ni pomen, na katerega sedaj uporabljam to besedo. Jaz lahko rečem, da je Einsteinova teorija zame razodetje, vendar pa bo jasno, da nobeno znanstveno delo ne vključuje prvine razodetja. Ne govori v imenu nevidne avtoritete, znanstvenik govori v svojem lastnem imenu, in to, kar govori, je mogoče spodbijati, kritizirati, dokazati ali ovreči. Avtoriteta je vedno na razpolago, vir znanja dostopen in čeprav nima vsak človek na voljo sredstev, da bi dokazal ali je Einsteinova teorija resnična ali ne, pa ve, da so Einsteinovi bratje znanstveniki naredili vse, kar so mogli, da bi v njej odkrili pomanjkljivosti.

Večji del naše teozofske literature ne vsebuje prvine razodetja. Če teozof napiše knjigo, v kateri opisuje svoje izkušnje v tem ali drugih svetovih, ali pa predstavlja svoje ideje o življenju in njegovih problemih, potem v takšnem delu ni nobenega razodetja. Pisec je dostopen, lahko se ga izpodbija in kritizira, o vsebini knjige je mogoče razpravljati in ji nasprotovati; celoten predmet ostaja v okviru kraljestva razuma. Vendar pa je bila celo že v času H.P.B. v Teozofskem društvu prisotna prvina razodevanja. Tako v "Pismih Mojstrov" najdemo sporočila, ki prihajajo od nevidne avtoritete preko določenega kanala. Kasneje, ko pisma niso več prihajala, so sporočila prihajala neposredno preko določenih priznanih teozofskih avtoritet. V teh sporočilih naj bi Mojstri izražali svoje želje v zvezi s tem, kaj naj bi se naredilo in kaj ne, katere dejavnosti naj bi se podprlo, katerim naj se nasprotovalo, in ponujali namige, po katerih naj bi vodili življenje obetajoči učenci. Tukaj imamo pravo razodevanje: sporočila od neznane

avtoritete, ki je nedostopna za druge. Teoretično je seveda nevidna avtoriteta dostopna vsem, ki so sposobni dvigniti svojo zavest do njene ravni; praktično pa ni, in če kdo trdi, da je prišel v stik z isto avtoriteto, od katere so bila prej sprejeta sporočila preko nekoga drugega, ta avtoriteta običajno govori preko njega z zelo drugačnim glasom. Zgolj primerjajmo pisma Mojstra K.H., ustvarjena v času H.P.B. in zapisana na njegov boemski način ter prepletena s francoskimi izrazi in pogosto v nekako živahnem slogu, s sporočili, ki so prišla v zadnjih letih in za katera pravijo, da so prišla od istega Mojstra. Ta diha jo v povsem drugačnem duhu; prva so zanimala obstoj Boga v kakršnikoli obliki, vidni ali nevidni, osebne ali neosebne, druga pa ga ponovno vpeljujejo na dejansko zelo osebni način. Medtem ko v *Pismih Mojstrov* Mojster KH. govori o religiji kot o največjem zlu v človeški civilizaciji in obsoja vse cerkve, duhovništvo in obrede z določnimi izrazi, pa njegova zadnja sporočila govorijo o religiji in cerkvi z velikim spoštovanjem ter zelo energično odobravajo obrede in duhovništvo. Človek bi zato pomislil, da je vir nevidne avtoritete povsem individualen in subjektiven, pozunanjenje lastnih nezavednih vzgibov. To je še toliko bolj očitno v zvezi z vsemi sporočili, ki naj bi v zadnjih petnajstih letih prišla od Učitelja Sveta.

Ko je Krišnamurti začel govoriti iz sebe in v svojem lastnem imenu kot Učitelj Sveta, so bile stvari, ki jih povedal, po duhu in namenu precej drugačne od vseh tako sprejetih sporočil. Predvsem je poudarjeno zanimal, da bi bil nosilec neke druge zavesti ali da ga uporablja nekdo, ki govori skozenj ali ga navdihuje. Trdil je, da je Učitelj Sveta, ne zato, ker bi ga zasedla ali uporabljala neka druga zavest, ampak zato, ker je dosegel osvoboditev in postal eno z življenjem, ki je edini Učitelj. Povsem je zanimal, da bi imel kakršnekoli apostole ali celo učence ter zavrnil obredje, kakorkoli in kjerkoli se že uporablja, kot oviro na poti do osvoboditve. Prav tako ni hotel imeti nič z okultno potjo učenja in iniciacijo ter vse to označil kot "nebitvene stvari." Zato je bilo neizogibno, da so začeli teozofi po vsem svetu dvomiti v vsa pretekla razodetja in sumiti, da je šlo bolj za subjektivna mnenja.

Potrebna je prava mentalna akrobatika izurjenih teozofskih študentov, da bi lahko spravili med seboj protislovna dejstva, ki jih vsebujejo zgodnejša razodetja in kasnejša Krišnamurtijeva učenja. In četudi on sam močno zanika, da ga uporablja neka druga zavest, ti trdijo, da vedo bolje od njega, kaj se dejansko dogaja v njegovi lastni zavesti in še vedno menijo, da je neka druga oseba "dejanski" Učitelj Sveta, ki živi v Himalaji in občasno spregovori skozi Krišnamurtija. Ta pravi Učitelj Sveta povsem potrjuje vsa pretekla razodetja, ima apostole in odobrava obredna gibanja, še posebej Liberalno Katoliško Cerkev. Dejstvo, da Krišnamurti zanika vrednost vsega tega, se nato pojasnjuje z dejstvom, da je on "zgolj nosilec" in da ne more v celoti izraziti "veličastne zavesti", ki jo oni, govorniki, poznajo toliko bolj intimno kot on sam. Tako to ne pomeni nič, da nasprotuje predhodno razodetim stvarjem, ampak zgolj to, da takrat ne govori Učitelj Sveta - ampak samo Krišnamurti. Tako se pojavlja zelo zanimiva situacija, ko nekaj ljudem pripisujejo sposobnost, da nam govorijo, kdaj govori Krišnamurti in kdaj Učitelj Sveta. Rezultat se zdi ta, da kadar se mnenja skladajo z njihovimi lastnimi, govori Učitelj Sveta, sicer pa g. Krišnamurti. Edini, ki mu očitno ni za verjeti, ko pravi, da govori Učitelj Sveta, je torej Krišnamurti sam.

Nima smisla nadalje razpredati do kam lahko seže teozofska sofistika; tragično dejstvo ostaja, da se zdi, da je manj želje po razumevanju tega, kar pravi Krišnamurti, kot po tem, da bi se to skladalo s predhodno podanimi razodetji. Bilo bi veliko preprosteje, ko bi prepoznali predhodna razodetja kot napačna. Toda to bi seveda spravilo na slab glas vzrok za razodevanje.

Vendar pa smo povedali dovolj, da je postalo jasno, kako usodni so učinki razodetja za katerokoli gibanje. Dejstvo, da je razodetje sporočilo, ki prihaja od nevidne avtoritete, nedosegljive za druge, ga umešča onstran kraljestva razuma in onemogoča kritiko ali razpravo o njegovi vrednosti. Vse razprave o tem predmetu, v katerih sem kdajkoli sodeloval, so privrženci razodevanja zaključili z besedami, "No, vse, kar lahko povem, je to, da mi je Mojster rekel naj to naredim, in tako sem tudi naredil." To zaključi kakršnokoli razpravo in postavi vprašanje onstran razuma. Zato sem mnenja, da zle učinke razodevanja povzroči dejstvo, da je mogoče razodetje le sprejeti ali zavreči, nikoli pa ga kritizirati v luči razuma. Vem, da bi teoretično to bilo mogoče in da nam je, kadarkoli pogovor nanese na ta predmet, rečeno, da so teozofski voditelji vedno vzpodbujali svoje učence, naj sami presojujejo in naj nič ne sprejmejo zato, ker so jim oni povedali. Vendar pa je to teorija; v praksi bo človek, ki se bo spustil v kritiko, ali pa podvomil v sporočilo, ki prihaja od Mojstra, deležen tihega izobčenja heretika in občutka, da je neprimeren, da bi bil med izbranimi. Kakšna je za človeka vrednost svobode kritike in presojanja, če nam je v tistih redkih primerih, ko se neka pogumna duša odloči za kaj takega, rečeno, da "bo šel v prihodnjih inkarnacijah skozi neizrekljivo trpljenje in zaman iskal svetlobo, ki jo je tako lahkomišelnost zavrnil"? To ni nič drugega kot Večno Prekletstvo v drugačni obliki. Je grožnja in vzbujanje strahu pred kaznijo, ki prestraši vsakega potencialnega kritika, da se hitro vrne k drži poslušne pokornosti. V Pismih Mojstrov in v korespondenci med H.P.B. in Sinnettom lahko preberemo, kaj je rečeno o tistih, ki ne sprejmejo podan namig ali si drznejo dvomiti o nekem povelju, ki prihaja od zgoraj. Celo Sinnett sam je bil vedno znova pod grožnjo, da bo prekinjen vsak nadaljnji stik z njegovim Mojstrom, če ne bo spoštoval danih povelj. Ni dvoma, da bo teozof, ki bo kdajkoli kritiziral ali zavrnil sporočilo, ki prihaja do njega od Mojstra preko nekega določenega kanala, slišal, da se je za dolgo časa odrezal od kakršnegakoli podobnega privilegija. Tam, kjer velja učenje in približevanje Mojstru za življenjski cilj, je jasno, da bo teoretična svoboda do kritike pomenila odpoved vsemu, kar velja za najdražje in najvišje v življenju teozofov.

Želim povsem jasno povedati, da nisem tako moder, da bi zanikal obstoj Mojstrov ali možnost stika z njimi. Če mislim, da je z mano govoril Mojster, to dejstvo ne vključuje nobenega razodetja, ampak izkušnjo: imam izkušnjo, ki je zame lahko pomembna ali pa ne. Razodevanje se začne šele takrat, ko drugim prenesem tako sprejeta sporočila, kot da bi prihajala od nevidne avtoritete.

Vsakemu, ki misli, da je prejel ali prejela sporočilo ali povelje Mojstra ali višje avtoritete, bi svetoval, naj najprej pogleda, ali se sam strinja z njim, ali prebudi odziv v njegovi lastni duši. Če je tako, naj, ko o tem govori drugim, govori v lastnem imenu in reče, "jaz mislim to, jaz hočem to." Nikoli pa naj ne reče, "to misli Mojster ali to hoče Mojster." Če se niti sam ne strinja s tako prejetim sporočilom, potem naj o tem sploh ne govori. Nikoli pa naj ne govori v imenu nevidne avtoritete. Razodetje je še bolj usodno, ko se vpleta v življenje posameznika in poskuša voditi njegovo življenje, mu govoriti, kaj naj počne ali kakšen je njegov položaj. V teozofskih centrih je obstajala navada, da so nekatere gledali kot na ljudi, ki so sposobni drugimi govoriti, kje se nahajajo v svojem duhovnem razvoju, ali so naredili korak naprej ali ne. Tako postane duhovni napredek odvisen od razodetja in redkim je podeljena moč, da govorijo drugim, kakšen je njihov položaj. Posledice tega pa so vedno usodne. Absurdnost takšne situacije postane jasna, če pomislimo na to, kaj bi bilo, ko bi ti redki ljudje, ki so nam domnevno res sposobni povedati, kje se nahajamo, nenadoma umrli, mi pa bi se izgubili v negotovosti.

Nadalje, če se določeni kanali med seboj ne strinjajo, kar se je že dogajalo, potem moramo izbrati, kateremu bomo verjeli in kateremu ne! Ko je takšna moč položena v roke redkih, postane neizogibno,

da bodo njihova lastna nagnjenja in odpori nezavedno vplivala na okultno stališče, ki ga predajajo drugim. Ti pa se, po drugi strani, lahko bojijo nasprotovati ali zoperstaviti nekomu, ki ima moč, da pospeši ali prepreči njihove nadaljnje korake, tako da bodo ohranili dober odnos in naredili tisto, kar se od njih zahteva. Na tak način se rodi množica duhovnih preiskav, ki so pogubne tako za posameznika kot za stvar, kateri služi. Vendar pa ostaja dejstvo, da nobeden ni nikoli sposoben drugemu povedati, kje se nahaja v duhovnem razvoju. Tega vam ne more razkriti nihče drug kot le življenje, ki je v vas. Vsak posameznik je žarek, ki izhaja iz središča kroga; on lahko vstopi v to središče življenja po lastnem žarku, ki je njegovo lastno bivanje, in nikoli po drugem. Življenje se izraža v vsakem od nas na način, ki ga lahko poznamo le mi sami in nihče drug; v vsakem od nas obstaja svetišče, v katerega lahko vstopimo le mi sami in tam slišimo njegov glas. Mi se ne moremo vzpeti v to svetišče po stranskih stopnicah razodetja; obstaja le kraljevska pot našega lastnega vsakodnevnega izkušanja življenja. Nihče vam ne more povedati, kaj naj počnete v življenju, čemu naj služite, kot le glas življenja, ki se nahaja v vas, vaš lasten notranji klic, vaša individualna edinstvenost. Iti h nekomu drugemu in ga vprašati, kaj naj naredim ali kje se nahajam, pomeni kršitev življenja, ki se nahaja v vas, in se odrezati od njega.

Želim poudariti, da ne zanikam takšnega obstoja okultne poti ali korakov po njej kot sta učeništvo ali iniciacija. Njun obstoj ali ne-obstoj se nahaja izven območja, ki ga obravnavam. Prvina razodevanja se pojavi le takrat, ko začne nekdo, v imenu neke nevidne in nedostopne avtoritete, drugim pripovedovati, kje se nahajajo in kakšne korake naj naredijo, tako da nihče naj ne bi naredil koraka, dokler tega ne potrdi eden od redkih določenih kanalov razodevanja.

Nič ne bi izgubili, če bi prekinili s to prakso z usodnimi posledicami. Če nek korak pomeni širitev notranjega življenja, bo ta širitev tam in sama pokazala ali naj vam nekdo drug pove, da naredite nek korak ali ne. Kaj bi vam koristilo, če bi vsi menili, da ste naredili korak naprej, v vas pa ne bi prišlo do širitve življenja. Ali, po drugi strani, kaj bi izgubili, če bi se vsi strinjali, da niste naredili koraka naprej, medtem ko bi vi občutili širitev življenja in njegov vpliv v vsakodnevnem življenju? Povedati ali ne povedati je povsem nebistveno in povsem kvarno v svojih posledicah. Vodi do duhovnega snobizma, pri katerem izbrani sedijo na svojih častnih mestih, medtem ko se navadno čredo prezira.

Čeprav so rezultati razodevanja vedno usodni in v nasprotju z duhom teozofije, ki je uresničevanje, pa so najbolj nevarni takrat, ko se vpletajo v individualna življenja ljudi in jih skušajo prepričati naj prenehajo z delom, ki so ga začeli, ali naredijo nekaj, kar niso imeli namena narediti. Še posebej takrat, ko gre za mlade ljudi, je takšno vmešavanje neoprostljivo. Poznam primere, ko so na podlagi razodetij mladi ljudje zapustili univerzitetni študij zato, da bi se lahko posvetili "Delu." Kot da ne bi bilo Delo vsakega tisto, h kateremu ga sili njegovo notranje življenje, ne pa razodetje, ki prihaja od drugega! V sodobni vzgoji, še posebej v metodi Montessori, je posebej poudarjeno, da je pot življenja pot uresničevanja. Otroka obdajajo učila, katerih edini namen je ta, da vzpodbudijo njegove sposobnosti in ga usposobijo za učenje preko izkušnje. Na ta način bo otrok spontano rasel v to, kar mu je namenilo notranje življenje.

V nasprotju s tem duhom življenja je duh armade, kjer prihajajo povelja od zgoraj in jih je potrebno ubogati brez vprašanj ali odloga. To je duh, ki neizogibno spremlja razodevanje; duhovna hierarhija je kot duhovna vojska, v kateri se ukaze izpolnjuje, ne pa postavlja pod vprašaj. V tem vojaškem duhu se zdrobita posameznikova edinstvenost in ustvarjalna genialnost. Zato se ne moremo čuditi, da je

bilo v Teozofskem društvu tako malo ustvarjalnega dela; to je zato, ker je bil ideal "čete služiteljev" poslušnost razodetjem in ne samo-izražanje preko uresničevanja.

Ni razloga, zakaj nekdo ne bi občasno poiskal nasveta pri bolj modrih od sebe in se z njimi pogovoril o svojih težavah. Ni razloga, zakaj se ne bi poskušali naučiti, kolikor se le da, od učiteljev in iz knjig, dokler nam je jasno, da moramo sprejemati odločitve v lastnem imenu in da gre za slabost, če odgovornost prelagamo na druge. Ne smemo se bati usmerjati svoje lastno življenje. Bolje umreti v poskusu, kot pa da bi varno hodili po poti drugega.

Teozofsko društvo nima prihodnosti, če se ne bo otreslo zla razodevanja, tako da se nikoli ne bo povrnilo. Je v celoti nezdržljivo s teozofijo, ki je v bistvu izkušanje Božanskega ali uresničevanje. Ni druge "poti" ali "vidika;" vraževerje ni nobena pot, ampak napaka. Obstaja pseudo-strpnost, ki se strinja z večino nasprotujočih se pogledov, jih nepristransko občuduje in poskuša pridobiti "iz vsakega nekaj dobrega." Ta strpnost je dejansko pomanjkanje hrbtenice, odsotnost dejavnega življenja.

Naj nihče ne reče, da sem v svojem predavanju zanikal okultizem. Za okultizem obstaja prihodnost, če se bo povsem podredil znanstvenim metodam in preizkušanju in dokazovanju. Razvija se lahko le, če se bo povsem odpovedal vsem duhovnim ali religioznim trditvam; s temi ima tako malo za opraviti kot običajna znanost. Tako kot se tudi znanost ni mogla razviti, dokler se ni znebila čara mysticizma in duhovnosti, v katera je bila zavita v srednjem veku. Zato je pogoj napredka okultizma kot znanosti v tem, da se na enak način znebi svetniškega venca skrivnosti, v katerega je zavita.

Ko se postavi vprašanje: ali ima Teozofsko društvo prihodnost? Lahko odgovorim le to, da ne vem. Toda to, kar lahko rečem z gotovostjo, je, da nima prihodnosti, če ne bo prekinilo z zastarelo mentaliteto, ki ga še vedno prežema, in se na novo rodilo v duhu nove dobe. To je duh ljubezni do življenja, namesto straha pred življenjem, duh, v katerem je življenje dobrodošlo četudi lahko uniči prepričanja, v katerih sedaj najdemo pribežališče.

Teozofija ne sme več biti filozofija o Onostranstvu; nadvladati mora dvojnost, v kateri je še vedno ukoreninjena in spoznati, da se odprta vrata do realnosti nahajajo tukaj in sedaj, v človekovem dejanskem vsakodnevnem izkušanju in ne v nekem višjem svetu ali v neki oddaljeni prihodnosti. Nihče ne more odpreti teh vrat za nas in nihče jih ne more zapreti. Mistična izkušnja ni rezervirana le za nekatere redke; je na razpolago vsem in le naš strah pred življenjem nas onesposablja, da bi jo videli.

Teozofija mora spoznati, da je njena trditev, da je filozofski sistem, ki pojasnjuje probleme življenja, ne najde odziva v sodobnem človeku, ki ve, da življenje ni problem, ki ga je potrebno rešiti, ampak iskanje in stalno rastoča izkušnja. Društvo ne sme več biti bratstvo z izključevanjem manj zaželenih bratov; zrušiti mora pregrade, ki ji omogočajo govor o "zunanem svetu", in oblikovati novo obliko članstva, ki ne vključuje sektaške zvestobe. Predvsem pa se morajo teozofi naučiti prepoznati spor, ki je prisoten v teozofiji od začetka: spor med uresničevanjem in razodevanjem. Teozofija, kot uresničitev življenja s strani vsakega človeka v njegovi lastni zavesti, ni združljiva s hierarhičnim sistemom razodevanja, v katerem prihajata resnica in razsvetlitev k nam preko drugih in v katerem je vodstvo naših življenj odvisno od povelj, prejetih s strani nadrejenih.

Sodobni človek si ne želi več zavetja, tolažbe ali varnosti. Raje, kot da bi stagniral v lažnem zavetju in sreči, se bo podal v življenje sam in se z lastno močjo soočil z nevihto življenja. Cilj teozofije ni porajanje slabotnih, ampak močnih ljudi.